

**ARTÀ.
UN MUNICIPI DEL LLEVANT
DE MALLORCA**

Situat a l'extrem nord-oriental de l'illa de Mallorca, a quasi 70 quilòmetres de la ciutat de Palma, el municipi d'Artà té una extensió de 140 quilòmetres quadrats, més de la meitat dels quals estan ocupats per la serra Artana, el massís més alt i compacte de les serres de Llevant, una

formació muntanyosa que s'estén, en un conjunt discontinu, des del cap de Ferrutx fins l'arxipèlag de Cabrera. Les màximes elevacions corresponen a la talaia Freda (561 metres) i al puig de Ferrutx (519 metres).

Les muntanyes d'Artà són constituïdes per materials bàsicament calcaris. La roca calcària, fàcilment soluble per l'acció de l'aigua de pluja, ha donat lloc a formes de

relleu característiques en les quals abunden els avencs i les coves. Aquests relleus calcaris encerclen la vall en què se situa el nucli de població d'Artà. A la zona nord-oest, al peu d'aquests relleus, s'hi localitza un conjunt de dipòsits al·luvials que conformen la costa de la Colònia de Sant Pere. El massís d'Artà va perdent altura progressivament cap al sud-est fins a enfonsar-se a les planes del torrent de Canyamel,

• Les muntanyes d'Artà amb la silueta del puig de Ferrutx, una de les imatges més representatives del terme.

Les coves d'Artà

Les coves d'Artà, també anomenades coves de l'Ermità, es localitzen al terme municipal de Capdepera, prop de la platja de Canyamel.

Constituïxen uns dels exemples representatius d'erosió càrstica més característics de la comarca. El massís on estan

situades, el cap Vermell, està constituït per calcàries calcòliques que es formaren fa devers 150 milions d'anys. L'orogènia alpina va plegar i fracturar aquests materials fa devers 15 milions d'anys. Les coves, que ja foren explorades als segles XVIII i XIX (tot i que s'hi troben inscripcions dels segles XVI i XVII), tenen una entrada excepcional, oberta a la costa, a uns 50 metres

sobre el nivell de la mar. Al llarg dels 450 metres de recorregut s'hi

observen impressionants formacions d'estalactites i estalagmites, com l'anomenada 'reina de les columnes' que, amb 22 metres d'alçària, sempre

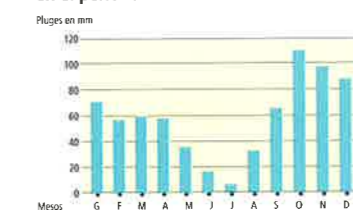
ha cridat l'atenció dels geòlegs i dels visitants. Des que es

descobriren, molts de personatges il·lustres han visitat les coves d'Artà i avui constituïxen un dels atractius turístics més importants de la península de Llevant.

EL CLIMA

El clima de la zona presenta totes les característiques del clima mediterrani que, a grans trets, es caracteritza per uns estius secs i calorosos, uns hiverns relativament suaus i uns màxims pluviomètrics a la primavera i, sobretot, a la tardor. Les temperatures mitjanes anuals se situen entre els 15 i els 17 graus centígrads i les pluges totals anuals oscil·len entre els 600 i els 800 mil·límetres.

Artà. Precipitacions mitjanes mensuals en el període 1961-80

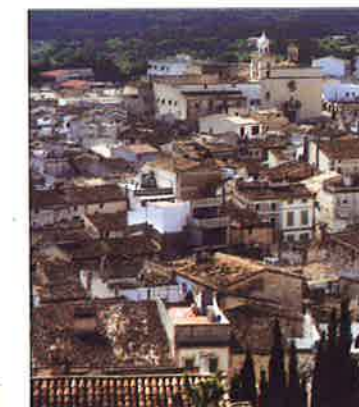
POBLACIÓ

La població del municipi d'Artà és de gairebé 6.000 habitants, que es reparteixen

Artà. Evolució de la població

entre els nuclis d'Artà i la Colònia de Sant Pere i les urbanitzacions de Betlem i l'Estanyol. Als darrers anys ha augmentat molt considerablement la població que habita dispersa per les cases de foravila, on s'ha construït un gran nombre de nous habitatges unifamiliars aïllats i també s'hi han rehabilitat antigues cases de pagès. La majoria d'aquests habitatges, situats a les finques rústiques del terme municipal, són ocupats permanentment per una nova tipologia de turistes-residents, majoritàriament alemanys, o, temporalment, com a residències dels caps de setmana, la qual cosa ha provocat la reconversió del tradicional ús agrícola del sòl en residencial i ha generat una dinàmica especulativa sense precedents.

• El nucli urbà d'Artà.

Les activitats econòmiques, tradicionalment lligades al sector agrícola i ramader, canviaren radicalment arran de l'explosió turística dels anys seixanta del segle passat i avui hi predominen, gairebé absolutament, els sectors productius directament relacionats amb la construcció i els serveis.

LA DIVERSITAT PAISATGÍSTICA LA COSTA

La costa artanenca, amb 25 quilòmetres de longitud, conserva encara el seu estat natural i ha quedat preservada de les grans urbanitzacions turístiques. Hi destaquen la platja i la formació dunar de la

• Platja de Cala Mitjana.

Canova, la plana costanera de la Colònia de Sant Pere, els alts penya-segats del cap de Ferrutx, refugi d'algunes de les espècies més rares de la flora i la fauna il·lenques, com la *Pæonia cambessedesii*, l'àguila peixatera o el falcó pelegrí, i, final-

• El Caló.

• Arenalet d'Albarca.

ment, tot un seguit de petites cales amb platges d'arena que van des de l'arenaliet d'Albarca fins a Cala Torta.

LA VALL

Al paisatge de l'extensa vall, que ocupa la part central del terme municipal, encara es poden observar extensions aïllades d'alzinar. Aquest paisatge es caracteritza per petites parcel·les tancades de paret seca en què predominen els conreus d'ametllers, figueres i garrovers, els arbres més característics de les terres de secà de Mallorca que, temps enrere, constituïen, juntament amb els cereals i els farratges, la base econòmica d'una població dedicada principalment a una agricultura i una ramaderia de subsistència.

LA MUNTANYA

A la muntanya domina el conreu de l'olivera, avui gairebé abandonat, i que aprofitava els pendents gràcies a la construcció de marges de paret seca. La vegetació natural presenta grans extensions de càrritx, amb la silueta dels garballons que marca la personalitat de la zona, i garri-

L'alzinar

L'alzinar (*Quercion ilicis*) és la vegetació potencialment dominant a les zones de clima humit o subhumit de Mallorca i Menorca. L'alzinar és un bosc espès i

que és un dels endemismes més característics de l'alzinar. Per això, l'alzinar balearic és una comunitat complexa d'espècies diferents, tot i que no compta amb la riquesa arbustiva de l'alzinar de les

esponerós en el qual l'alzina (*Quercus ilex*) forma un estrat arbòri perennifoli, compacte i ombrívol. El sotabosc, gràcies a l'ombra de les alzines, conserva sempre un grau important d'humitat que contribueix decisivament al creixement d'una notable varietat de plantes enfiladisses i d'arbusts com l'arboçera, el brusc, el llampúdol bord, l'aladern, l'aritja o el ciclàmen balearic,

comarques litorals de Catalunya. L'alzinar ha estat degradat per la continuada acció de l'home, que n'ha aprofitat intensament els recursos, ja sigui mitjançant l'extracció de la llenya o per la depredació dels ramats que s'alimenten dels tubercles i de les plantes més tendres. El resultat, a les Illes Balears, és un alzinar envellit amb un sotabosc greument deteriorat.

L'olivera

L'olivera és l'arbre més característic de les terres de conreu de la muntanya artanenca. Des de la conquesta catalana (segle XIII) l'expansió de l'olivera (un dels tres conreus que, juntament amb la vinya i els cereals, conformen l'anomenada trilogia mediterrània) es va donar, sobretot, a les possessions de la serra de Tramuntana i de les serres de Llevant. Durant tota l'edat moderna i fins ben avançat el segle

XIX, l'oli era un dels pocs productes agraris mallorquins la producció dels quals abastava regularment el

d'excidents a d'altres indrets de la Mediterrània. La collita de l'oliva es feia a la tardor, i a les possessions s'emprava mà

La majoria de les possessions disposaven de la seva pròpia tafona, és a dir, de l'edifici que acull el conjunt d'elements

consum de la població il·lenca i, a més, permetia una considerable exportació

d'obra assalariada. En aquestes tasques hi intervenien les dones i els infants.

per fer l'oli, producte clau de l'economia i de la cultura mediterrànies.

• El poble d'Artà es desplega en forma de ventall des de Sant Salvador.

gues amb abundància de mates, estepes, ullastres, arboceres, xiprells i clapes de pinars. Els nobles edificis de les antigues possessions —símbols indiscutibles de la importància que, temps enrere, tingueren les activitats agràries— complementen aquest paisatge de la muntanya artanenca.

ELS NUCLIS URBANS

ARTÀ

Al centre d'una ampla vall i al peu d'un pujol s'estén el poble d'Artà, dominat pel recinte de Sant Salvador i per l'església d'estil gòtic. A la població hi viuen uns 5.500 habitants. Hi destaca el nucli antic,

• Vista panoràmica de la Canova des de la Devesa.

PLÀNOL D'ARTÀ

- Pollesportiu
- Bombers
- Hotels
- Guàrdia civil
- Interès paisagístic
- Conjunts singulars
- Interès etnològic
- Interès històric monumental
- Interès cultural
- Interès arqueològic
- Ajuntament
- Centre sanitari
- Benzínera
- Moll

dominat per les residències i els casals dels antics senyors de les possessions, les grans finques del terme municipal. Altrament, el fet que el municipi no hagi rebut directament l'impacte turístic ha permès de mantenir-hi gairebé intactes les antigues tradicions i ha contribuït a preservar l'ambient característic de poble mediterrani, hospitalari i vital.

LA COLÒNIA DE SANT PERE

La resta dels habitants del municipi viuen al nucli costaner de la Colònia de Sant Pere. Aquest nucli, agregat al municipi d'Artà, es localitza a una ampla esplanada litoral delimitada pels terrenys de les possessions de Morell i les Pastores i pels de la Devesa de Ferrutx. Les muntanyes del massís d'Artà hi actuen com a mura-

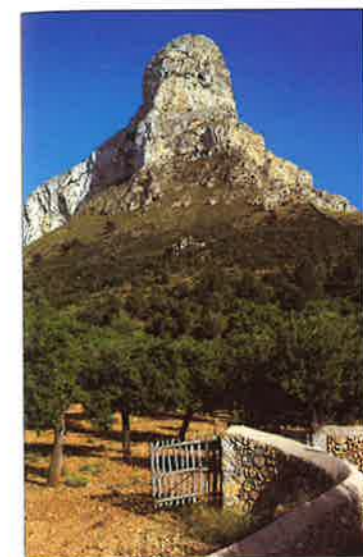
Les colònies agrícoles

La Colònia de Sant Pere és una de les nou colònies agrícoles que s'aprovaren entre els anys 1874 i 1891 arran de les lleis de població que el Govern de l'Estat va publicar a la segona meitat del segle XIX. La creació de les colònies agrícoles actua com a resposta a la necessitat

peremptòria de rompre terres — per pal·liar la fam i l'emigració— esdevinguda especialment en aquella època a causa del creixement que havia experimentat la població de l'illa. La llei beneficiava, sobretot, els grans terratinents, ja que els permetia no només reconvertir en ametlerars, figuerals o vinyes les seves terres més dolentes i que no

havien estat mai roturades, sinó també gaudir de considerables exempcions tributàries. De les colònies que es varen fundar, actualment en subsisteixen quatre (el Port de Felanitx, la Colònia de Sant Pere, la Colònia de Sant Jordi i el Port de Manacor). La majoria es convertiren, a final del segle XIX, en ports dedicats a les activitats pesqueres

i comercials. Amb el desenvolupament turístic tots aquests nuclis de població passaren a ser centres dedicats prioritàriament a l'oci i al turisme. La Colònia de Sant Pere es va fundar el 1880 a la zona nord-occidental de la Devesa. En foren els fundadors els germans Homar, naturals d'Alaró, els quals, a la segona meitat del segle XIX, havien

• Silueta del puig de Ferrutx.

da interior. L'àrea es troba oberta a la badia d'Alcúdia i conforma un paisatge natural únic.

La Colònia de Sant Pere ha crescut de forma moderada a partir del que fou una colònia de repoblament de final del segle XIX. Avui és una tranquil·la zona residencial i turística voltada de conreus de vinyes i ametllers.

• Nucli de la Colònia de Sant Pere.

A la zona s'han desenvolupat altres nuclis d'habitatges, petites urbanitzacions com les de Betlem, Montferrutx i s'Estanyol.

Les primeres famílies que poblaren la colònia construïren un petit oratori dedicat a Sant Pere i el 1951 es va beneir la nova església. La pesca mai no s'ha desenvolupat en sentit comercial i l'antic varador, construït a la dècada dels anys cinquanta, s'ha convertit en un port esportiu no exempt de polèmica per l'oposició que han manifestat els grups ecologistes a l'ampliació. Des dels anys setanta el turisme de segona residència ha provocat un augment de la zona urbanitzada i, a l'estiu, la població supera els 3.000 habitants.

adquirit les 2.556 hectàrees que comprenien les possessions de la Devesa de Ferrutx, Betlem de Marina i l'Alqueria Vella, el Barrancar i el Caló. Sembla que el procés colonitzador es va dur a terme ràpidament. Així ho indiquen les nombroses peticions de persones que, entre 1881 i 1883, sol·licitaren l'alta com a residents a

l'esmentada colònia atrets, sens dubte, pels

beneficis fiscals que atorgava la condició o estatut de colon, i també el fet que, durant aquests anys, es traspasaren als nous pobladors

279 hectàrees, és a dir, 79 més de les que la llei de colònies agrícoles autoritzava. Per això, ben aviat, la població de la Colònia de Sant Pere la conformaven entre 66 i 72 famílies amb un total de més de 300 individus. Abans del desenvolupament turístic, l'activitat econòmica dels habitants d'aquest petit nucli costaner

girava entorn d'una agricultura de baixos rendiments, basada en el conreu, en petites parcel·les, de la vinya i l'ametller, dos cultius fàcilment comercialitzables que, des de final del segle XIX, s'expandiren ràpidament i configuraren el paisatge agrari més característic de molts d'indrets de Mallorca.